

E - KNJIGA I NJENA BUDUĆNOST U AKADEMSKOM OKRUŽENJU

Aldin Obućina, Ahmed Palić, Admir Šupić

Univerzitet u Travniku, Fakultet tehničkih studija, Aleja konzula 5, 72 270 Travnik,
Bosna i Hercegovina, aldin.fts@gmail.com

SAŽETAK

Razvoj e - knjige posljednjih je godina pokrenuo brojne rasprave i promišljanja s naglaskom na čitalačke navike kao i utjecaj masovne digitalizacije, te djelimično i pandemije koronavirusa posljednjih godinu dana. E - knjige dostupne su u različitim formatima, uključuju različite medije, a dominacija e - knjige najsnažnije je izražena u SAD-u, dok je u Bosni i Hercegovini korištenje e - knjige još uvijek nedovoljnog opsega. Naglasak ovog rada jeste istraživanje o korištenju e - knjiga u akademskom okruženju i njihova usporedba i eventualna dominacija u odnosu na štampanu knjigu. Konkretno visokoškolske biblioteke se još uvijek nisu u potpunosti odlučile na obogaćivanje svog fonda e - knjigama, zbog istovremenog poštivanja autorskih prava i ispunjavanja korisničkih potreba. Evidentno je da polako dolazi do promjena jer se sve više naučnih i stručnih knjiga objavljuje u e - obliku, a podržava se i objavljivanje u otvorenom pristupu. Kako se danas obrazovanje temelji na upotrebi računara, a naročito od prošle godine i početka pandemije koronavirusa provedeno je istraživanje s ciljem dobivanja jasnije slike o korištenju e - knjige u akademskom okruženju Univerziteta u Travniku.

Cljučne riječi: e-knjiga, akademsko okruženje, budućnost obrazovanja.

UVOD

Razvojni put digitalne knjige započeo je dva desetljeća prije pojave World Wide Weba, prije internetske knjižare Amazon i prije osporavanog Googleovog projekta digitalizacije knjiga Google Books. Također, razvoj je došao i prije opreznog i sporog prihvaćanja digitalne knjige kod nakladnika koji su ih tek naknadno počeli prodavati u internetskim knjižarama (Čurković, 2021). Digitalna knjiga se prvi put spominje 1971. godine kada je Michael Hart, student sveučilišta u Illinoisu, putem sveučilišne mreže počeo distribuirati knjige u digitalnom obliku. To je bio početak projekta koji je Hart poslije nazvao "*Project Gutenberg*", po izumitelju tiskarskog stroja Johannesu Gutenbergu (Živković i Horvat, 2012). Project Gutenberg je označio pojavu prve javne knjižnice digitalnih knjiga u kojoj se nalazila kolekcija od preko dvije tisuće djela, među kojima i veliki broj klasika. Prva digitalna knjiga pojavila se na tržištu 1981. g. Ipak, prvi pravi uspjeh digitalnih knjiga dogodio se tek dvadesetak godina poslije. 1998. g. održan je prvi sajam digitalnih knjiga u gradu Gaithersburg u saveznoj državi Maryland, SAD. Tada su doneseni prvi standardi za elektroničko izdavaštvo, a godinu dana poslije HTML i XML formati su postavljeni kao standardna vrsta zapisa za digitalne verzije knjiga. Stephen King je objavom svog djela „*Riding the bullet*“ u obliku besplatne digitalne knjige 2001. g. Značajno pridonio popularnosti digitalnih knjiga, kojima je predviđena sjajna budućnost. Od 2006. g. počeo je razvoj novih tržišnih strategija za promociju čitanja digitalnih knjiga, a razvili su se napredni uređaji za čitanje, tzv. ečitači. U današnje vrijeme tri elektronička čitača dominiraju tržištem, Amazon Kindle, Nook te Kobo

Spomenuli smo kako je u početku digitalna knjiga bila ekvivalent tiskanoj verziji knjige, bilo da je nastala digitalizacijom postojeće tiskane inačice, ili je bila njen prethodnik. Digitalizacijom su se tiskane verzije knjige dodatno promovirale, a u brojnim slučajevima spasilo se od zaborava i propadanja stare i vrijedne tiskane verzije knjiga. Dostupnost digitalne inačice knjige čini fizički kontakt s tiskanim knjigama nepotrebnim, osigurana je dostupnost na elektroničkim uređajima te se knjiga može predstaviti dodatnim vizualnim i drugim načinima. U tom kontekstu govorimo o dodanoj vrijednosti prethodnoj tiskanoj inačici. Digitalna knjiga može se čitati i *offline*, a kada je jednom preuzeta na uređaj

(računalo, elektronički čitač, pločasto računalo ili mobitel), za njeno čitanje nije potreban pristup internetu. Naravno, on će biti potreban za otvaranje vanjskih poveznica ako su prisutne u sadržaju. Velik broj digitalnih knjiga uz tekstualne dijelove ima integrirane i multimedijalne sadržaje koji obogaćuju čitateljevo iskustvo. Na primjer, digitalna knjiga o glazbi može imati integrirane audio zapise koji čitatelju omogućuju da istovremeno sluša glazbu o čijim karakteristikama čita (CARNet Loomen, 2021). Neke definicije e-knjigu definiraju prvenstveno kao knjigu, neke kao datoteku ili pak multimediju. Ipak, sve definicije imaju neke zajedničke zaključke – kako elektronička knjiga ima digitalno svojstvo, sličnost s tiskanom knjigom, sadržaj i tehnološki razvoj e-knjige (Živković i Horvat, 2012). Ako usporedimo elektroničku knjigu s tiskanom, uočiti ćemo neke njene prednosti, ali i nedostatke. E-knjiga je lako čitljiva, posebno zato jer je moguće namjestiti veličinu slova te tako olakšava čitanje starijim osobama i osobama slabijeg vida. Isto tako, elektroničke knjige se mogu jednim pritiskom gumba pretvoriti u audio-knjige ako sadrže zvučne zapise, te su tako prikladne i djeci koja još ne znaju čitati i osobama s posebnim potrebama. Elektroničke knjige zahtijevaju veće početno ulaganje, odnosno kupnju e-čitača ili nekog drugog uređaja za čitanje, ali to se kasnije isplati jer su troškovi kupnje elektroničkih knjiga manji, a u jednom uređaju pohranjena je vlastita zbirka književnih djela. Mogućnost nošenja stotina knjiga u jednom uređaju omogućuje veću mobilnost nego prenošenje nekoliko tiskanih knjiga, a i pogodnije je za okoliš jer smanjuje korištenje papira (Bridge Media, 2021). Kao najveća prednost izdvaja se mogućnost prilagođavanja potrebama korisnika. To znači da korisnik može pregledavati tekst knjige, pretraživati ga po ključnim riječima, izdvojiti i označiti dijelove teksta koji su važni te ih usporediti i vrednovati (Živković i Horvat, 2012). Visokoškolske knjižnice su ustanove koje prikupljaju, obrađuju, pohranjuju i daju na korištenje dokumente i obavijesti znanstvenog, obrazovnog i općekulturnog značenja, u prvom redu članovima univerziteta i drugih znanstveno-nastavnih jedinica. One pomažu u promicanju znanstvenoistraživačkog rada na visokoškolskoj ustanovi te pridonose razvoju znanosti. Upravo iz navedenog razloga provedeno je istraživanje na fakultetima Univerzitetima u Travniku, gdje smo dobili rezultete koji će biti prikazani u nastavku

METODOLOGIJA RADA

U ovom istraživanju provedena je anketa sastavljena od pitanja otvorenog i zatvorenog tipa. Ispitanici su bili nastavnici Univerziteta u Travniku. Odaziv je bio dostatan za potrebe ovog istraživanja i donošenje relevantnih zaključaka. Anketni upitnik se sastojao od deset (10) pitanja. Do nastavnikipitanika se došlo putem njihovih e - mail adresa dostupnih u službama administracije. Putem elektroničke pošte poslana je poruka s poveznicom na online anketu. Anketu je ispunilo 127 nastavnik/ica.

Cilj ovog istraživanja je utvrditi koliko nastavnici u akademskom okruženju u Travniku koriste digitalne knjige, smatraju li ih korisnima u svom obrazovanju i poslu i kako se snalaze s elektroničkim uređajima i njihovim korištenjem. Ova saznanja iz rada mogu svakako pomoći u akademskom okruženju.

Istraživanje je provedeno kvantitativnom metodom ankete, a obrada podataka deskriptivnom. Rezultati su prikazani grafikonima, tablicama i tekstualnim pojašnjenjima dobivenih rezultata. Osnova kvantitativnog pristupa je oslanjanje na teoriju ili hipotezu, odnosno, istraživanje služi provjeri postavljene teorije ili hipoteze. Kvantitativna istraživanja oblikovana su kako bi osigurala objektivnost, pouzdanost i mogućnost poopćavanja, zato pripadaju kategoriji empirijskih istraživanja, tj. statističkim istraživanjima. Glavni cilj takvog istraživanja je izmjeriti količinu varijacije određenog fenomena, situacije ili pojave. Za to je potrebno imati veće uzorke, a naposljetku istraživanja objašnjavaju se prisutnost i frekvencije određenih pojava, priroda problema, stavovi i mišljenja, otkrivaju se pravilnosti i oblikuju teorije. Podaci se analiziraju putem distribucije frekvencija, krostabulacije i različitih statističkih postupaka. U ovom istraživanju koristi se anketnim upitnikom kao instrumentom kvantitativne metode.

Ispitivanje normalnosti distribucije

Tabela 1. Mjere centralne tendencije, varijabilnosti i distribucije frekvencije.

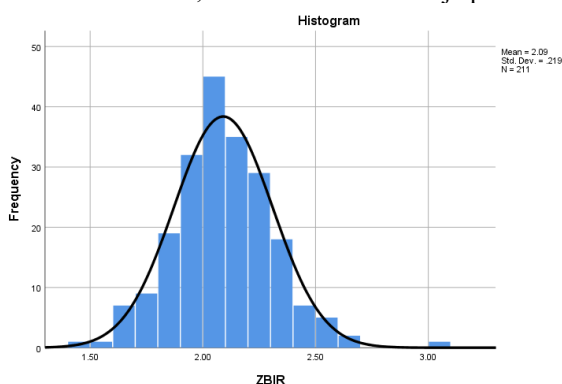
Table 1. Measures of central tendency, variability and frequency distribution.

Tvrdnje	N	M	SD	SEM	95% Interval pouzdanosti		Skjurnis	Kurtosis
					Donja granica	Gornja granica		
Nastavnik_cal	127	2,08	0,21	0,01	2,08	2,11	0,22	1,16

Nalaz aritmetičke sredine svih tvrdnji ($M = 2.08$), kao i vrijednost ($t = 126.45$; $df = 212$; $p = 346$); koja pokazuje da se rezultati statistički značajno ne razlikuju.

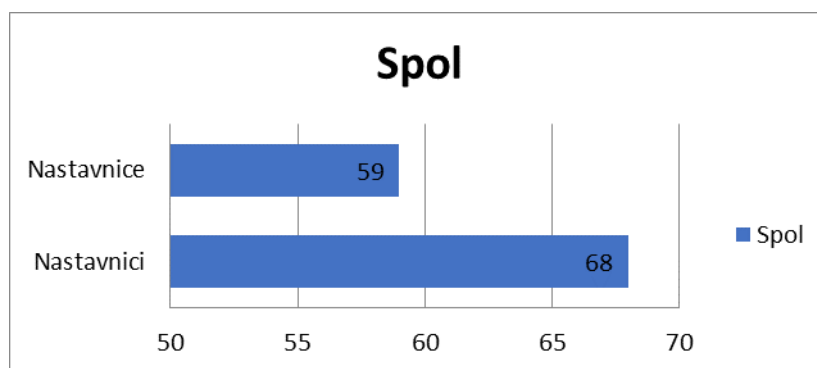
U tabeli je prikazana granica intervala donjeg i gornjeg koji sa vjerovatnoćom od 95% sadrži stvarne veličine u populaciji.

Distribucija rezultata odnosno, normalnosti distribucije prikazana je na slici 1.



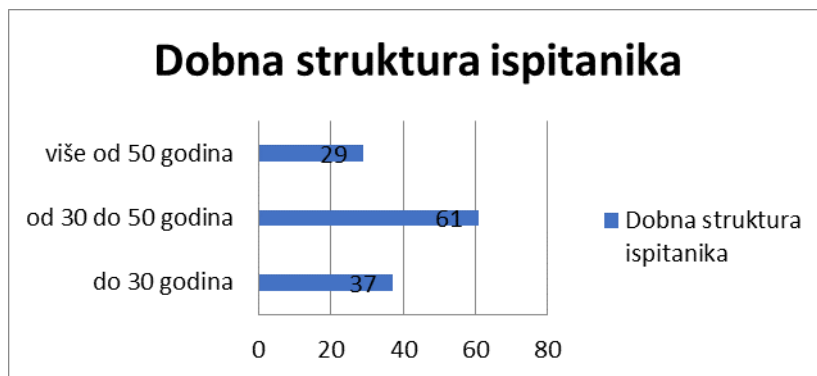
Slika 1. Histogram normalnosti raspodjele.
Figure 1. Histogram of normality of distribution.

Deskriptivni pokazatelji



Grafikon 1. Spolna struktura ispitanika.
Graph 1. Gender structure of respondents.

Vidljivo je da su u ovom istraživanju pripadnici muškog spola/nastavnici imaju većinu (68 ili 53.543%), dok pripadnice ženskog spola/nastavnice uzimaju procenat od 46.457% ili u brojkama njih 59. Ipak uzorak je homogen, te u suštini spolna zastupljenost je prisutna.



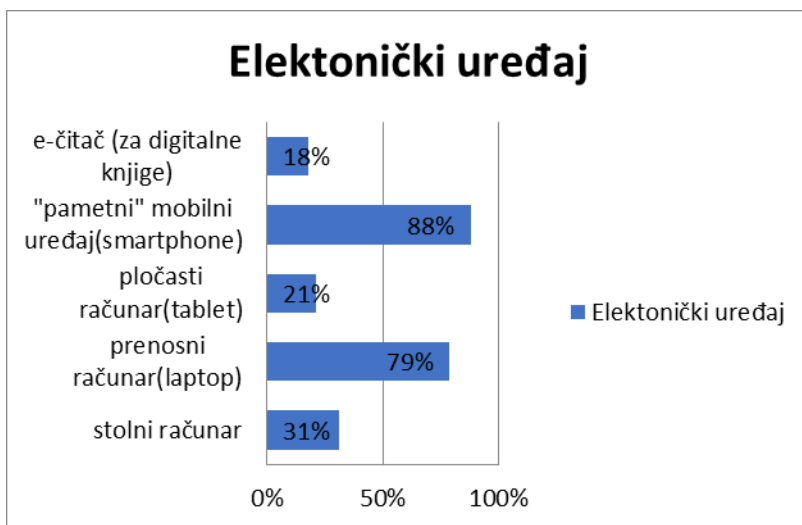
Grafikon 2. Dobna struktura ispitanika.
Graph 2. Age structure of respondents.

Grafikon 2. nam pokazuje dobnu strukturu ispitanika gdje vidimo da je anketom obuhvaćeno najviše ispitanika od 30 do 50 godina i to njih 61, dok je više od 50 godina njih 29, a manje od 30 godina 37 ispitanika.



Grafikon 3. Zastupljenost ispitanika po organizacionim jedicama.
Graph 3. Representation of respondents by organizational units.

Pitanje 3. nam je pokazalo kolika je zastupljenost ispitanika po organizacionim jedicama. Vidljivo je da najviše ispitanika ima Edukacijski fakultet i to njih 37, a najmanje Fakultet za menadžment i poslovnu ekonomiju njih 18.



Grafikon 4. Posjedujete li neki od navedenih elektroničkih uređaja?
Graph 4. Do you own any of the listed electronic devices?

Grafikon 4. nam predstavlja koliko naši ispitanici posjeduju elektroničke uređaje. Pa u vezi s tim vidljivo je da najviše ispitanika posjeduje „pametne“ mobilne uređaje (smartphone) i to njih 88%, a najmanje e – čitač (za digitalne knjige), njih 18%. Slično istraživanje koje je provedeno 2016.godine na Sveučilištu u Zadru gdje su se nastavnici izjasnili da najviše posjeduju prenosne računare i to čak 92%, dok je u našem istraživanju to slučaj sa „pametnim“ mobilnim uređajem (smartphone).

Čitanje tiskanih materijala (s papira)

Tabela 2. Koliko čitate tiskane materijale (s papira)?
Table 2. How much do you read printed materials (from paper)?

	Više puta dnevno	dnevno	Tjedno/sedmino	mjesečno	Nikad
Časopisi (znanstveni i stručni)	23.59%	35.23%	22.15%	17.39%	1.64%
Knjige (beletristika)	8.62%	20.69%	18.97%	51.72%	
Knjige – udžbenici	18.64%	33.83%	30.58%	16.95%	
Knjige (znanstvene i stručne)	24.23%	34.51%	24.59%	14.75%	1.92%
Novine i magazine	8.30%	42.87%	42.87%	3.82%	2.14%

U ovom pitanju željelo se ispitati koliko su nabrojani tiskani materijali u tabeli čitani od strane nastavnika/ica. Postavljen je uvjet za odgovaranje prema Likertovoj ljestvici (više puta dnevno, dnevno, tjedno/sedmično, mjesečno i nikada). Iz tabele 2. je vidljivo kako nastavnici/ice na dnevnoj osnovi najviše čitaju novine i magazine (42.87%), te isto tako i na sedmičnom nivou, dok znanstvene i stručne knjige (34.51%), a potom udžbenike – knjige (18.64%). Podatak o tome kako se novine i magazini najviše čitaju dnevno i sedmično/tjedno u jednakim omjerima (42.87%) je podatak koji se dosta razlikuje od prethodnih istraživanja na ovu

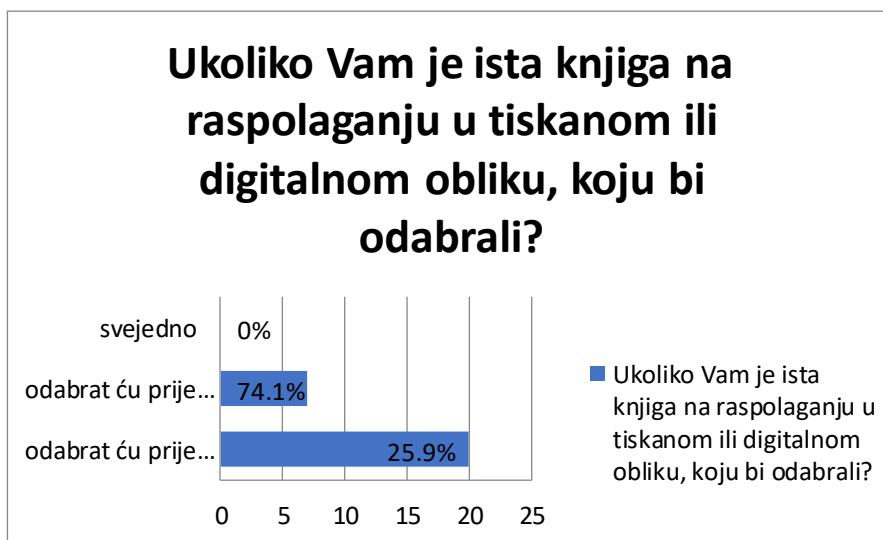
temu (npr. u istraživanju 2016.godine na sličnu temu nastavnici su najviše čitali znanstvene i stručne knjige – 30%).

Tabela 3. Koliko čitate digitalne materijale (s zaslona)?
 Table 3. How much do you read digital materials (from the screen)?

	Više puta dnevno	dnevno	Tjedno/sedmično	mjesečno	rijetko	Nikad
Vrlo kratki odlomci (SMS, statusi na Twitteru)	69.39%	20.43%	6.49%	3.69%	6.48%	
Kratki odlomci (statusi na Facebook-u, vrlo kratke vijesti od nekoliko redaka)	49.63%	25.69%	13.82%	3.96%	15.52%	6.90%
Digitalni časopisi (znanstveni i stručni)	16.95%	46.98%	29.51%	4.92%	6.56%	1.64%
Digitalne knjige - beletristika	4.39%	7.47%	8.47%	17.26%	23.70%	62.41%
Digitalne knjige - udžbenici	1.69%	13.56%	22.03%	27.55%	25.42%	35.17%
Digitalne knjige – znanstvene i stručne	9.80%	45.76%	11.48%	27.87%	11.48%	5.09%
Popularne novine i magazini	16.29%	48.70%	17.12%	11.33%	13.11%	6.56%

Iz tabele 3. vidljivo je kako nastavnici/ice od digitalnih materijala najčešće čitaju više puta dnevno vrlo kratke odlomke, kao što su SMS poruke i statusi na Twitteru (69.39%) kao i kratke odlomke kao što su FB statusi (49.63%). Čak 48.70% znanstvenika dnevno čita popularne novine i magazine, 46.98% znanstvene i stručne digitalne časopise, a 45.76% znanstvene i stručne knjige. Digitalne udžbenike čitaju znatno rjeđe na dnevnoj osnovi, a najviše nastavnika ih čita nikad ili mjesečno (35.17%, odnosno 27.55%). Zanimljiv je podatak kako se digitalne knjige beletristika ne čitaju nikad (62.41%) u velikom omjeru, gdje je vidljiv manji interes nastavnica/ica za digitalnom vrstom beletristike, više su posvećeni tiskanim inačicama iste. Istraživanje koje je provedeno 2016.godine dalo je veoma slične rezultate ovom našem istraživanju, gdje se npr. došlo do rezultata da nastavnici od digitalnih materijala najčešće čitaju više puta dnevno upravo kao i kod nas vrlo kratke odlomke, kao što su SMS poruke i statusi na Twitter-u (66%).

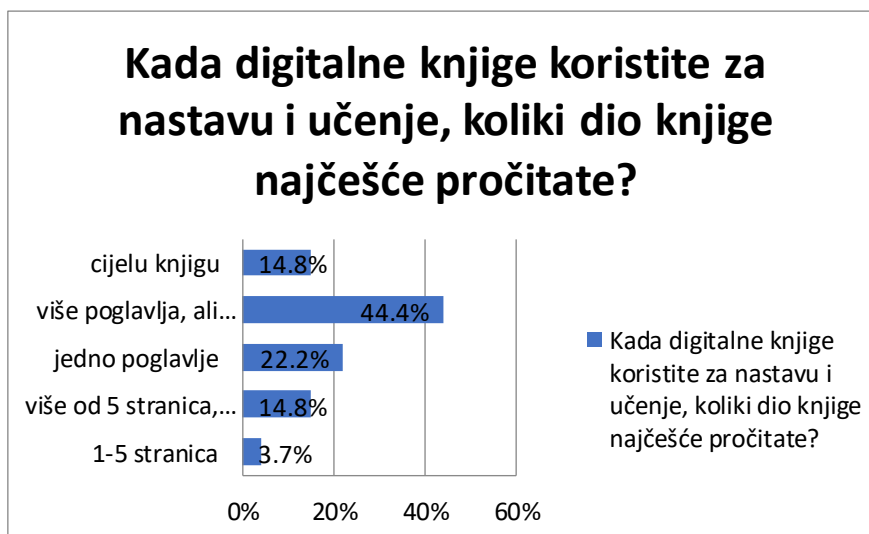
Pitanje 7. Ukoliko vam je ista knjiga na raspolaganju u tiskanom i digitalnom obliku, koju biste odabrali?



Grafikon 5. Ukoliko vam je ista knjiga na raspolaganju u tiskanom i digitalnom obliku, koju biste odabrali?
Graph 5. If the same book is available to you in printed and digital form, which would you choose?

U ovom pitanju željelo se vidjeti da li nastavnici/ice preferiraju tiskanu ili pak digitalnu inačicu knjige. Vidljivo je kako većina nastavnika/ica prije odabire tiskanu knjigu (74.1%), dok je svega 25.9% dalo prednost digitalnoj inačici knjige. Slična situacija je bila i 2016.godine kada je istraživanje rađeno na Sveučilištu u Zadru, što daje do znanja, da se stvavi po ovoj osnovi nisu značajno primjenili bar pogledu deskriptivne statistike (naše istraživanje rađeno u maju 2021.godine, a istraživanje koje poredimo čak 2016 .godine).

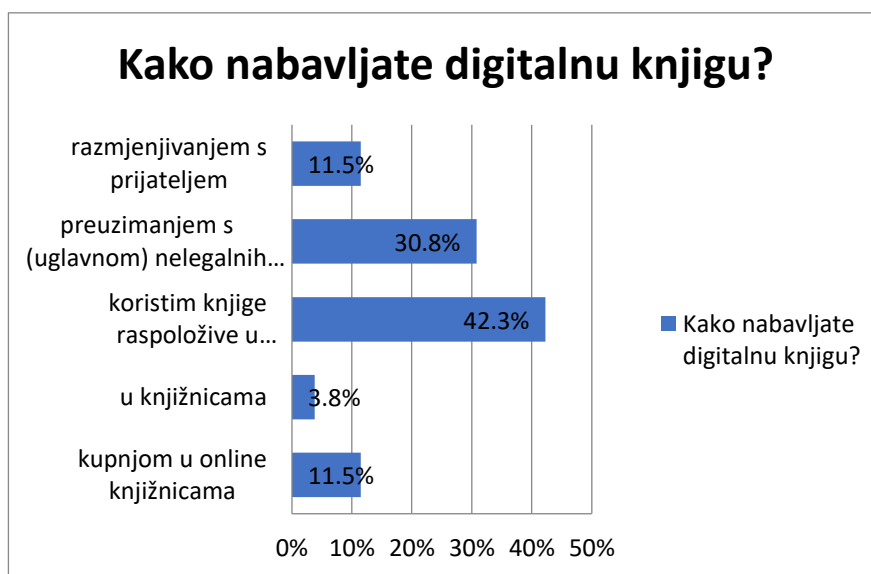
Pitanje 8.: Kada digitalne knjige koristite za nastavu i učenje, koliki dio knjige najčešće koristite?



Grafikon 6.: Kada digitalne knjige koristite za nastavu i učenje, koliki dio knjige najčešće koristite?
Graph 6: When you use digital books for teaching and learning, how much of the book do you use most often?

Pitanjem 8. htjelo se vidjeti koliko nastavnici ispitanici zapravo čitaju digitalne knjige, koliko ih najčešće pročitaju za potrebe nastave ili samo čitanja. Iz grafikona 6. vidljivo je kako nastavnici/ice većinom pročitaju više poglavlja, ali ne cijelu digitalnu knjigu (44.4%). Oko 14.8% pročita cijelu knjigu, a manji broj preferira čitanje u dijelovima. Iz toga se može zaključiti kako im je digitalna knjiga zanimljiva neko vrijeme, no nemaju motivacije čitati cijeli sadržaj knjige.

Pitanje 9.: Kako nabavljate digitalnu knjigu?

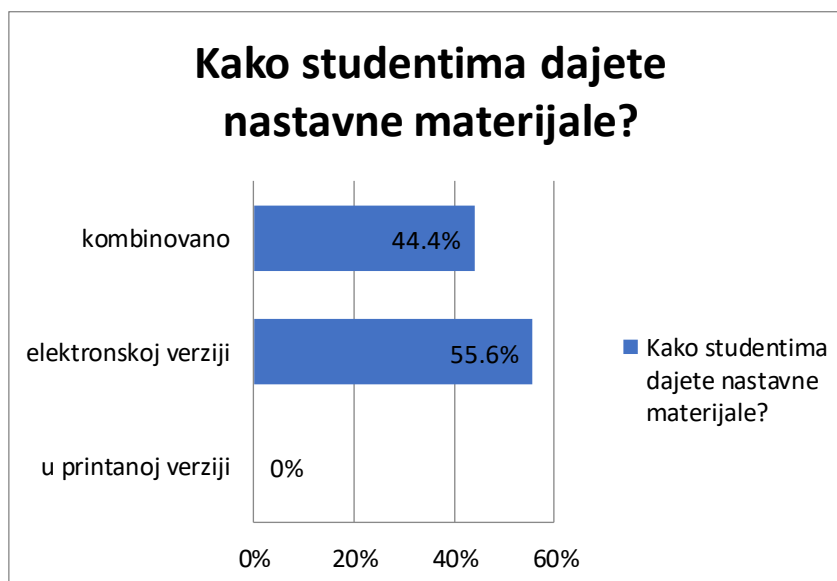


Grafikon 7. Kako nabavljate digitalnu knjigu?
Graph 7. How do you get a digital book?

Iz analize je vidljivo kako većina nastavnika/ica koristi knjige u otvorenom pristupu i/ili one u javnoj domeni, oko 42.3%, vrlo zanimljivo je istraživanje 2016.godine koje je pokazalo približno iste brojke (40%), a njih 30.8% preuzima digitalne knjige sa (uglavnom) nelegalnih web stranica (2016.godine brojka od 36%) ili ih razmjenjuje s prijateljima (11.5%).

Pitanje 10.: Kako studentima dajete nastavne materijale?

Grafikon 8. nam predstavlja kako ispitanici odnosno nastavnici/ca daju materijale svojim studentima tokom nastavnog procesa. Vidljivo je da čak 55.6% nastavnika/ca materijale daje u elektronskoj verziji, dok 44.4% ispitanika daje kombinovano. Ono što je zanimljivo jeste da ni jedan ispitanik na ovo pitanje nije odgovorio stavkom 1, koja predstavlja printane verzije materijala za studente.



Grafikon 8. Kako studentima dajete nastavne materijale?
 Graph 8. How do you give students teaching materials?

Hipoteza 1: Pretpostavlja se da ne postoji razlika u odnosu na dobnu strukturu ispitanika vezano za činjenicu ukoliko je na raspolaganju knjiga u tiskanom i u elektronskom obliku, koju bi prije koristili.

Tabela 4. Razlike u raspolaganju knjiga u elektronskom i u tiskanom obliku u odnosu na dobnu strukturu ispitanika.

Table 4. Differences in the disposal of books in electronic and printed form in relation to the age structure of the respondents.

Varijabla	Dob	N	M	SD	t-vrijed.	p
Tisak_vs_elektro	do 50 godina	98	2.08	.2456	-.125	.898
	više od 50 godina	29	2.092	.19197		

SPSS-u je izvršio obradu podataka i na osnovu već poznatih parametara koji se moraju uzeti u obzir dobili prethodno navedeno (Tabela 4.). Vrijednost t-testa, kao i njegova značajnost veća od 0.05 ukazuje da ne postoji razlika između ispitanika vezano za raspolaganje knjiga u tiskanom i u elektronskom obliku u odnosu na dobnu strukturu. Vrijednost $t = -0.125$ kao i njegova značajnost $Sig. = .898$, koja je iznad granične vrijednosti od 0.05 ukazuje da ne postoji statistički značajna razlika između učesnika u odnosu na dob po ovoj osnovi.

Hipoteza 2: Pretpostavlja se da postoji razlika u odnosu na dobnu strukturu ispitanika vezano za činjenicu kako studentima daju nastavne materijale.

Tabela 5. Razlike po osnovu činjenice kako studentima daju nastavne materijale, a u odnosu na dobnu strukturu ispitanika.

Table 5. Differences based on the fact that students are given teaching materials, and in relation to the age structure of the respondents.

Varijabla	Dob	N	M	SD	t-vrijed.	p
Tisak_vs_elektro	do 50 godina	98	2.012	.2446	-.345	.001
	više od 50 godina	29	2.001	.1237		

SPSS-u je izvršio obradu podataka i na osnovu već poznatih parametara koji se moraju uzeti u obzir dobili prethodno navedeno (Tabela 5.). Vrijednost t-testa, kao i njegova značajnost manja od 0.05 ukazuje da postoji razlika između ispitanika vezano za davanje materijala studentima u odnosu na dobnu strukturu. Vrijednost $t = -0.345$ kao i njegova značajnost $Sig. = .001$, koja je ispod granične vrijednosti od 0.05 ukazuje da postoji statistički značajna razlika između učesnika u odnosu na dob po ovoj osnovi.

ZAKLJUČCI

Elektroničke knjige zahtijevaju veće početno ulaganje, odnosno kupnju e-čitača ili nekog drugog uređaja za čitanje, ali to se kasnije isplati jer su troškovi kupnje elektroničkih knjiga manji, a u jednom uređaju pohranjena je vlastita zbirka književnih djela. Mogućnost nošenja stotina knjiga u jednom uređaju omogućuje veću mobilnost nego prenošenje nekoliko tiskanih knjiga, a i pogodnije je za okoliš jer smanjuje korištenje papira. Vidljivo je da čak 55.6% nastavnika/ca materijale daje u elektronskoj verziji, dok 44.4% ispitanika daje kombinovano, što je očiti pokazatelj upotrebe e – knjiga u visokom školstvu. Jedan od prikazanih grafikona predstavlja koliko naši ispitanici posjeduju elektroničke uređaje. Pa u vezi s tim vidljivo je da najviše ispitanika posjeduje „pametne“ mobilne uređaje (smartphone) i to njih 88%, a najmanje e – čitač (za digitalne knjige), njih 18%.

LITERATURA

- Bridge Media. (2021). The pros and cons of e-book. Retrieved May 15, 2021, from <http://www.ghostwriterneeded.com/ebooks.html>
- CARNet Loomen. (2021). Uređaji i programske platforme koje se koriste prilikom čitanja eknjiga: E –knjige i EPUB format. Preuzeto 19. juna 2021. sa <https://loomen.carnet.hr/mod/book/tool/print/index.php?id=133556>
- Ćurković, K. (2021). Korištenje digitalne knjige u akademskom okruženju u Zadru. *Diplomski rad*. Sveučilište u Zadru. Odjel za informacijske znanosti. Preuzeto 17. maja 2021. sa <https://zir.nsk.hr/islandora/object/unizd%3A856/datastream/PDF/view>
- Horvat, A., & Živković, D. (2012). *Između javnosti i privatnosti: knjižnice u vremenu e-knjige*. Hrvatska sveučilišna naklada.

E – BOOK AND ITS ACADEMIC FUTURE

Aldin Obućina, Ahmed Palić, Admir Šupić

University of Travnik, Faculty of technical studies, Aleja konzula 5, 72 270 Travnik, Bosnia and Herzegovina, aldin.fts@gmail.com

ABSTRACT

The development of the e-book, in recent years, has initiated numerous debates and analysis, emphasizing reading habits as well as the effects of the mass digitalization, partially including coronavirus pandemic this last year. E – books are available in various formats, and they include various media. The highest domination is achieved in the USA, whereas in Bosnia and Herzegovina, the use of e-books is still of insufficient scale. This paper points out the research of the academic use of e-books in comparison to the printed ones and its eventual domination. Precisely, higher education libraries have still been indecisive to enrich its library fund with e-books considering copyrights and fulfilling the users needs. Changes have been evident in relation to publishing electronic reference books, including the support of open access publications. Considering education as computer-based, specially this last year from the beginning of the coronavirus pandemic, the reserach has been conducted aiming to gain clearer perception of teh academic use of e-books at the University of Travnik.

Keywords: e-book, academic environment, the future of education.